

ДОБРОВОЛЬСЬКА О. Г.,
здобувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
(Міжнародний гуманітарний університет)

УДК 343.131

ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ ВІДПОВІДНО ДО НОВОГО КПК УКРАЇНИ

Аналізуються проблеми становлення та розвитку нової форми кримінального провадження – провадження на підставі угод про визнання винуватості особи. Розкриваються недоліки процесуальної форми 1999 року провадження та шляхи її удосконалення.

Ключові слова: процесуальна форма, угода, визнання вини, судочинство.

Анализируются проблемы становления и развития новой формы уголовного производства – производство на основании сделки о признании вины. Раскрываются недостатки процессуальной формы данного производства и пути ее совершенствования.

Ключевые слова: процессуальная форма, сделка, признание вины, судопроизводство.

This article analyses the problems of formation and development of a new form of criminal proceedings, the proceedings on the basis of agreements on recognition of culpability. Procedural shortcomings are a form of proceedings and ways of its improvement.

Key words: procedural form, agreement, acknowledgment of guilt, litigation.

Вступ. Реалізація ідей гуманізму у сфері судово-правової реформи закономірно обумовлює появу нових цікавих ідей і правових інститутів. У новому КПК України, що набрав чинності 19 листопада 2012 р. Передбачено нову особливу форму судового провадження – провадження на підставі угод. Спроба реалізації даних положень показує наявність багатьох проблем, що обумовлюють дослідження 1999 року інституту.

Прийняття нового КПК України, якому передували не один його проект, порушило багато проблем щодо майбутнього правосуддя. Запропонована в новому 1999 року законі модель спрощеного провадження на підставі угоди про визнання вини викликає багато питань, які досі не отримали достатнього наукового дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної свідчить як про розмаїття думок учених, так і про багато нерозв'язаних проблем правосуддя [1–23].

Постановка завдання. Мета даної статті – визначення основних орієнтирів удосконалення процесуальної форми реалізації інституту провадження на підставі угод.

Результати дослідження. Витоки появи спрощеної моделі судового розгляду справи можна помітити у міжнародних правових актах: у Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою (прийнятою резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р.), Віденській декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI сторіччя (прийнятій резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 2000 р.), Рекомендаціях № R (85) 11 «Щодо стану потерпілого в рамках кримінального права та кримінального 1999 року» (прийнятих Комітетом Міністрів Ради Європи від 28 червня 1985 р.), Рекомендаціях № R (87) 18 «Щодо спрощення кримінального судочинства» (прийнятих Комітетом Міністрів Ради Європи від 17 вересня 1987 р.)



З прийняттям у 2001 р. Кримінального кодексу України у вітчизняному законодавстві намітилися певні тенденції щодо реалізації зазначеного підходу в урегулюванні кримінальної політики держави. Так, до підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності зараховано положення ст. 46 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим». Згодом даний підхід було розширено уже в новому КПК України.

Провадження на підставі угоди про визнання вини є проявом диференціації кримінально-процесуальної форми як реакції держави на значну завантаженість слідчих і судових органів справами, розв'язання кримінально-правових конфліктів у яких та подолання шкідливих наслідків злочину може бути здійснено із застосуванням процесуальної економії.

Відповідно до ст. 468 нового КПК України у кримінальному провадженні може бути укладено такі види угод: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

При цьому згідно ст. 269 КПК України «угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, унаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий, не допускається».

Запровадженню даних форм спрощеного судового 200процесу передували певні дискусії науковців. Спершу, ще до прийняття чинного КК України, В. М. Тертишник пропонував передбачити в законі правило про те, що справи про злочини невеликої тяжкості закриваються з примиренням сторін за умови повного відшкодування матеріальної та компенсації моральної шкоди потерпілому [19, с. 500–501]. Але автор був 200процес запровадження так званої «угоди про визнання вини», яка набула поширення в США. Такий підхід було підтримано в юридичній літературі [18, с. 1–7; 23, с. 42].

«Суд, – як с зазначає Олександр, – має бути активним дослідником обставин справи. Без цього неможливо докопатись до істини в складних умовах кримінального 200процесу, де 200процесу нерідко зацікавлені в справі і готові на запобігання встановленню правди, де не виключено факти непрофесіоналізму, корупції, безвідповідальності, фарисейства, просто фальсифікацій ... Чи потрібен нам суд, – риторично запитує О. Тертишник, – «в образі сови», що «ліниво спостерігає за дебатами сторін та неквапливо крокує до винесення вироку», не досить піклуючись про його законність і справедливість? [18, с. 1–17]».

На думку В. Тертишника, угода про визнання вини (США) та мирова угода й дійове каяття – це різновиди правового компромісу. Але принципова різниця між угодою про визнання вини мировою угодою та дійовим каяттям ось у чому. В першому випадку предметом угоди є питання факту – сама істина (визнання чи не визнання вини) та юридична кваліфікація дій особи, часто незалежно від доказів у справі та самої об'єктивної дійсності. За юридичним компромісом на підставі мирової угоди злочин має бути розкрито, встановлення істини має бути безсумнівно (всі сумніви, якщо вичерпано можливості їх усунення, тлумачаться й вирішуються на користь обвинуваченого); має бути дано належну оцінку події злочину та здійснено правильну юридичну кваліфікацію дій обвинуваченого; відповіді на головні питання справи (чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується підсудний, чи містить це діяння склад злочину і якою 200проце статтею кримінального закону він передбачений, чи вчинив це діяння підсудний, чи винний підсудний у вчиненні цього злочину) здійснюються беззаперечно лише на підставі доказів. Лише на основі встановленої об'єктивної істини та правильної юридичної оцінки скоєного злочину, коли вину особи у скоєнні злочину доведено, здійснюється компроміс щодо конкретного розв'язання 200процесу урахуванням тяжкості злочину, особистості обвинуваченого та пом'якшуючих відповідальність обставин. Такий компроміс здійснюється не стосовно питань об'єктивної істини, а щодо інших обставин, які є умовами розв'язання справи без кримінального покарання обвинуваченого [16, с. 107–112].

Але законодавець визнав доцільним застосувати в нашому законодавстві інститут угоди щодо визнання винуватості. У ст. 472 КПК України визначено, що «в угоді про визнання



винуватості зазначаються її 201процесу, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, суттєві для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, 201процесу201л іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди».

Цей новий інститут тільки починає аналізуватись ученими. На користь запровадження 201процесу інституту називаються такі аргументи: уведення інституту угод відображає напрям розвитку кримінального 201процесу України щодо його подальшого скорочення й спрощення; такі зміни пов'язані з більшим спрямуванням Кодексу на розвиток 201процесу в напрямі його гуманізації, забезпечення змагальності та рівності сторін; Рекомендація № R(87)18 Комітету Міністрів Ради Європи щодо спрощення кримінального правосуддя, зокрема, розглядає угоди як принципи та способи процесуальної економії; спрощення та скорочення процедури розгляду кримінальних справ, зменшення строків перебування осіб під вартою, заощадження коштів та часу, що витрачаються на розгляд кримінальної справи, позасудове розв'язання конфліктних ситуацій, зменшення навантаження на суд та суддю [6, с. 962–968; 7, с. 328].

Практика укладання угод у кримінальному провадженні неодноразово 201проце предметом розгляду Європейського суду з прав людини (справи «Ніколов проти Болгарії», «Бабар Ахмад та Інші проти Сполученого Королівства» та 201про). ЕСПЛ зазначав, що само по собі існування таких спрощених процедур не суперечить Конвенції з прав людини та практиці Європейського суду з прав людини, але наголосив на дотримання умови – відповідність угоди фактичним обставинам справи.

Угоду про визнання винуватості можна визначити як юридичну домовленість сторін обвинувачення (виключно прокурора та, безумовно, без участі потерпілого) та захисту (обвинуваченого або підсудного) щодо вирішення кримінальної справи на взаємовигідних умовах – **визнання обвинуваченим своєї винуватості в обмін на узгоджену міру покарання**, що визначена законом про кримінальні проступки, злочини невеликої чи середньої тяжкості тяжкі злочини, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам (ч. 4 ст. 469 КПК).

Як бачимо, практику застосування угоди про визнання вини автори зазвичай пов'язують з обміном на узгоджену міру покарання. Виникає проблема: якщо вину обвинуваченого доведено доказами, який сенс суду домовлятися про покарання. З іншого боку, чи не будуть мати місце застосування «обміну на міру покарання» за умови сумнівних доказів винуватості обвинуваченого. Тут є небезпека засудження 201проце невинуватих осіб, відступу від цілей 201процесу і принципів справедливості.

Висновки. Вважаємо, що застосування інституту угоди про визнання вини слід застосовувати лише за доведеності вини, а само визнання вини розцінювати як позитивний виховний момент, обставину що пом'якшує відповідальність, а в сукупності з дійовим каяттям може бути й обставиною, що звільняє особу від відповідальності.

У законі доцільно детальніше визначити зміст та форму процесуальних документів, що складаються під час провадження на підставі угоди про визнання винуватості особи, які створювали б додаткову гарантію дотримання прав обвинуваченого (підсудного) і прийняття законних та обгрунтованих рішень.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в розробці пропозицій щодо вдосконалення процесуальної форми провадження на підставі угоди про визнання винуватості особи, розробки комплексу механізмів противаг 201процес судових помилок та зміцнення гарантій прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Верещак В. М. Судовий компроміс у кримінальному судочинстві / В. М. Верещак. //



Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 1. – С. 41–43.

2. Гайворонська І. Історичний розвиток мирного і компромісного вирішення кримінально-правових конфліктів на українських землях / І. Гайворонська // Юридична Україна. – 2008. – № 5. – С.105.

3. Головки Л. В. Альтернативи уголовному переследованию в современном праве / Л. В. Головки. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 544 с. – С. 70.

4. Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям : монографія / О. О. Житний. – Харків, 2004.

5. Костін М. Щодо реалізації принципу з'ясування істини у кримінальному судочинстві / М. Костін. // Право України. – 2004. – № 7. – С.48–50.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар ; за заг. Ред. Професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстиніан, 2012. – 1224 с.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : в 2 т. – Т. 2 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, та ін. ; [за заг. Ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова]. – Х. : Право, 2012. – 664 с.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: структурно-логічні схеми і таблиці, типові бланки та зразки процесуальних документів: науково-практичний посібник / [Андреев Р. Г., Блажівський Є. М., Гошовський М. І. Та ін.] – К. : Алерта, 2012. – 736 с.

9. Маляренко В. Т. Реформування кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика : монографія / В. Т. Маляренко. – К. : Ін Юре, 2004. – 544 с.

10. Мойсик В. УПК к принятию еще не готов / В. Мойсик // Юридическая практика. – 2004. – № 29. – С. 1–4.

11. Нескороджена Л. Л. Мирова угода та угода про визнання вини: можливість їх застосування в кримінальному процесі України / Л. Л. Нескороджена // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 1. – С. 58–60.

12. Осипова Н. П. Компромiс / Н. П. Осипова // Юридична енциклопедія. – Т. 3. – К. : Українська енциклопедія ім. П. М. Бажана, 2001. – С. 196–197.

13. Парфило О. А. Кримінально-процесуальний компромiс – необхідність продиктована часом / О. А. Парфило // Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах : тези доповідей мін. Нук. Пакт. Кнференції. – Ч. 1. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2001. – С. 53–56.

14. Тертишник В. Без суду і слідства: гострі кути реформування кримінально-процесуального законодавства / В. Тертишник // Юридичний журнал. – 2004. – № 11. – С. 116–118.

15. Тертишник В. Гострі кути реформування кримінального процесу: сім раз ... не для нас / В. Тертишник // Право і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 259–262.

16. Тертишник В. Компромiс у кримінальному процесі / В. М. Тертишник // Підприємство, господарство і право. – 2002. – № 11. – С. 107–112.

17. Тертишник В. Концептуальна модель КПК України й актуальні проблеми реалізації ідей правової держави у сфері правосуддя / В. Тертишник // Право України. – 2003. – № 11. – С. 89–94.

18. Тертышник А. Судебная власть и судопроизводство / А. Тертышник // Юридическая практика. – 2004. – № 27. – С. 1–17.

19. Тертышник В. М. Уголовный процесс. – [изд. 3-е дополн. И перераб.] – Харьков, 2000. – С. 500–501.

20. Туркота С. Правовий компромiс у кримінальному судочинстві / С. Туркота // Право України. – 2001. – № 12. – С. 69–71.

21. Усатий Г. О. Кримінально-правовий компромiс / Г. О. Усатий. – К., 2001. – С. 3–128; Верещак В. М. Судовий компромiс у кримінальному судочинстві / В. М. Верещак // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 1. – С. 41–43.

22. Шевчук С. Європейський Суд з прав людини та українська судова система: необхідність узгодження судової практики / С. Шевчук // Право України. – 2011. – № 7. – 88–91.



23. Шмаленя С. Негативне в скороченні судового слідства / С. Шмаленя // Вісник прокуратури. – 2003. – № 6. – С. 42.

МИХАЙЛОВА Н. В.,
викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.12

ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Аналізуються проблеми захисту прав та законних інтересів потерпілих відповідно до положень нового Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: потерпілий, захист, захисник, права потерпілого, кримінальне провадження.

Анализируются проблемы защиты прав и законных интересов потерпевших согласно положениям нового Уголовного процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: потерпевший, защита, защитник, права потерпевшего, уголовное производство.

In article problems of protection of the rights and legitimate interests of victims according to positions of the new criminal remedial code of Ukraine are analyzed.

Key words: the victim, protection, the defender, the rights of the victim, a criminal proceedings.

Вступ. Сучасний кримінальний процес України неможливо уявити без існування його важливих чинників – принципу верховенства права, змагальності сторін, забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини, де особливої уваги потребує найбільш вразлива сторона – потерпілий. Із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) в 2012 р. Проблема захисту прав потерпілого отримала як нового забарвлення, так і нового дихання.

Актуальність досліджуваної проблеми полягає в тому, що в Україні досі немає спеціального закону щодо захисту прав та законних інтересів потерпілих, а чинні нормативні положення зводяться переважно до викладення процесуальних прав потерпілого, без усебічного регламентування процедури відновлення його матеріальних прав.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить, що становленню й розвитку статусу різних учасників процесу присвячено немало праць учених-юристів [2–12]. Але ще не вичерпано можливостей застосування міжнародних правових актів і прецедентної практики Європейського суду з прав людини як джерел права для вдосконалення гарантій захисту прав і свобод осіб, що вступають у кримінально-процесуальні правовідносини.

Результати дослідження. *Мета даної праці* – визначити шляхи вдосконалення статусу потерпілого та процесуальної форми реалізації ним своїх матеріальних і процесуальних прав.

Серед понять наук кримінального циклу можна виділити ті, що перебувають у певному співвідношенні з поняттям «потерпілий від злочину» – «потерпілий як суб'єкт кримінального процесу» та «жертва злочину», які зазвичай вкладаються у ширше поняття – потерпілий.

Захист потерпілого – сенс кримінального процесу. Практично зі становленням нашої прадержави – Київської Русі виник інститут потерпілого, відновленню порушених прав якого приділялась належна увага.

З огляду на прийняття нового КПК України потребують окремого аналізу новели КПК України 2012 р., а також більш детального аналізу такі проблеми: розширення прав

